

door mr. J. A. Mommersteeg

Mr. J. A. Mommersteeg is lid van de Tweede Kamer voor het CDA. In de CDA-fractie is hij coördinator voor buitenlandse zaken, ontwikkelingsamenwerking en defensie en voorzitter van de werkgroep wapenbeheersing.

'Vluchten kan niet meer'

Ik kom er maar rond voor uit: ik heb meer moeite gehad met het formuleren van een commentaar op het 'rapport-Donner', dan enige van mijn fractiegenoten, die al op de dag van de publikatie de commissie ferm onder vuur hebben genomen. Collega Joep de Boer, altijd goed voor een plastisch zeemanswoord, voelt zichzelf en de Tweede Kamerfractie in de kuif gepikt. Hij baalt van dit stuk: 'Alles wat de CDA-fractie de laatste jaren heeft geprobeerd wordt eigenlijk als waardeloos betiteld. Iedere eenzijdige stap, zoals tegen de neutronenbom, wordt afgewezen' (Trouw 7 januari). Het rapport zou zich volgens De Boer (Volkskrant 7 januari) richten 'tegen de mensen, die de hoofdlijn van de fractie bepaald hebben'.

Ook na herlezing van het rapport heb ik niet de indruk overgehouden dat dit de opzet van de commissie is geweest. Eenzijdigheid wordt niet, althans niet geheel, afgewezen. Wel wordt gewaarschuwd — en m.i. terecht — tegen een mate van *Nederlandse* eenzijdigheid, die zou leiden tot toenemend verlies van invloed juist op het gebied van de kernwapenproblematiek, dáár waar die invloed (steeds relatief, toch) optimaal kan zijn: in het bondgenootschap. Wie die optimale invloed werkelijk wil, weet dat de nationale eenzijdigheidsmarges beperkt zijn.

De fractie heeft zich uitgesproken tegen de invoering van het neutronenwapen, o.m. omdat hiermee haars inziens een be-

langrijke stap verder wordt gegaan op de weg tot vervaging en verlaging van de atoomdrempel. Zij heeft zich uitgesproken tegen nuclearisatie van de artillerie, zulks als aanzet tot terugdringing van nucleaire gevechtswapens, in de overtuiging dat deze terugdringing ook door beschikbaar gekomen conventionele middelen mogelijk moet zijn. Zij acht dit een zeer belangrijke zaak. Zij weet natuurlijk ook wel dat, wil deze terugdringing werkelijk effectief zijn, uiteindelijk het gehele bondgenootschap voor deze overtuiging gewonnen zal moeten worden. Zij meent dat juist op dit gebied van de nucleaire gevechtswapens het bondgenootschap als zodanig ruimte heeft voor eenzijdige stappen.

Ook na de op 12 december 1979 toegezegde en inmiddels voltooide, eenzijdige terugtrekking van 1000 Amerikaanse kernkoppen uit Europa.

Ik geloof wel, dat het feit, dat de afgelopen twee jaar vanuit de fractie nogal eens individuele schoten in verschillende richting zijn afgevuurd, bijgedragen heeft tot kennelijk bestaande misverstanden over deze lijn van de fractie.

Ik ga nu niet nader in op het voorlopig neen van de fractie tegen de plaatsing van nucleaire middellange afstandwapens. Het vereist een voor dit kader te uitvoerige beschouwing. Bovendien wil ik de nadere discussie hierover in de werkgroep wapenbeheersing afwachten.

Jammer vind ik het intussen, dat het rapport niet of nauwelijks aandacht schenkt aan de hierboven gememoreerde problematiek van de nucleaire gevechtswapens. Ook het proliferatiegevaar wordt niet uitgewerkt, terwijl Nederland als partner in Urenco en op tal van multilaterale fora betrokken is bij het non-proliferatiestreven en een actief en creatief beleid behoort te voeren.¹⁾

Ik heb nogal moeite gehad met de taal van het rapport, het vrij generaliserend gebruik van woorden en begrippen. Ten dele zal dat wel liggen aan de opzet en het karakter. Maar toch: begrippen als vrede, ontspanning (verschil van opvatting tussen Oost en West), interdependentie, wapenbeheersing, ontwapening e.a. had ik graag scherper geanalyseerd en gedefinieerd gezien en — samenhangend hiermee — de internationale politieke context, die van zo grote betekenis is, meer toegelicht. Sommige uitspraken zou ik niet graag

voor mijn rekening nemen. Twee voorbeelden:

'Men behoeft slechts aan het proces van de dekolonisatie te herinneren en ieder zal toegeven, dat dat zonder de dreiging van de kernwapens veel stroever en met nog heel wat meer bloedvergieten en verwoesting zou zijn verlopen' en:

'Als wij het in Nederland voor het zeggen hadden, of als West-Europa, zelfs als de NAVO het voor het zeggen had, dan was er geen kernwapenvraagstuk; onder elkaar werden wij het makkelijk eens'.

Er is een veelvuldig en verwarrend gebruik van het woord 'wij'. Verwarrend omdat lang niet altijd en zeker niet onmiddellijk duidelijk is, wie met die 'wij' bedoeld worden: wij Nederlanders, wij Europeanen, wij Westerlingen (NAVO-bondgenoten), of wij CDA'ers enz.? Merkwaardig is ook de uitspraak, dat de landen van West-Europa zich nauwer aaneen moeten sluiten, 'om een voldoende sterke stem te laten horen in de internationale verhoudingen, met name tegenover de VS en de Sovjet-Unie'.

Gezien de wezenlijke strekking van het rapport, is dit op één lijn stellen van de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie, deze verbale equidistantie van Europa tussen Washington en Moskou, een slordigheid, geen pleidooi voor het betreden — ook in militair opzicht — van een onafhankelijke 'derde weg'. Zo'n slordigheid kan echter weer tot onnodig misverstand leiden. Ik besef overigens zeer wel, dat de commissie voor een bijzonder moeilijke taak stond: een natuurlijk niet al te omvangrijke 'handreiking' te schrijven voor een brede discussie in het CDA over de, ook in technisch opzicht buitengewoon inge-

¹⁾ Niet voor niets heeft de CDA-fractie enige jaren aangedrongen — tenslotte met succes — op interdepartementale integratie van dit beleid, en in het kader daarvan op de benoeming van een speciale ambassadeur.

wikkelde kernwapenproblematiek. De kern van haar opdracht was een analytische beschrijving van de standpunten (benaderingen met inbegrip van de ethische aspecten) binnen het CDA ten aanzien van deze problematiek en de gevolgen welke daaraan verbonden zijn. Een bijzonder moeilijke taak, vooral vanwege het in Nederland terzake heersende discussieklimaat. In die beschrijving is de commissie geslaagd. En dat is bijzonder nuttig.

In het voorwoord wordt gezegd, dat de commissie zich terecht heeft onthouden van het formuleren van een gedetailleerd standpunt. Dit 'terecht' slaat dan blijkbaar op de opdracht, die niet toeliet dat de commissie concrete keuzen zou doen ten aanzien van de politieke vragen die door Nederland en het CDA moeten worden beantwoord.

Dit neemt niet weg, dat de commissie — m.i. terecht — de verantwoordelijkheid op zich heeft genomen, een aantal stellingen te betrekken, resp. een aantal conclusies te formuleren, die mijns inziens als uitgangspunten kunnen dienen voor de uitwerking van een concreet politiek beleid.

In mijn eigen woorden zeer kort en onvolledig samengevat komen zij hierop neer: Kernwapens zijn verkeerd, maar zij bestaan: zij zijn vooralsnog niet weg te denken en zeker is de kennis van de nucleaire wapentechnologie niet af te schaffen.

Zij spelen een oorlogvoorkomende rol, zij het dat de nucleaire bewapeningsrace de risico's vergroot. Met alle respect voor de ethische motivering van het atoompacifisme en de getuigende waarde ervan, kan het niet aanvaard worden als uitgangspunt voor een concrete politiek van veiligheid en vrede.

Het is geboden de moeizame weg te blijven gaan van wapenbeheersing, gericht op beheersing van die risico's, afremming van

de bewapeningswedloop en wapenvermindering, bij handhaving van evenwichtige militaire verhoudingen tussen Oost en West. Het gaat daarbij niet alleen om nucleaire wapens, maar ook om zgn. conventionele (steeds meer geperfectioneerde) wapens, die ook massale vernietiging en oneindig leed kunnen veroorzaken. Die weg moet begaan worden in bondgenootschappelijk verband.

Hoewel ik het met de algemene strekking van het rapport eens ben, heb ik toch moeite met de toch wel uiterst sombere toonzetting van het rapport en zeker met het gevoel van machteloosheid en radeloosheid, waarvan aan het slot sprake is. Ik geef toe dat er alle reden is voor zeer ernstige bezorgdheid en pessimisme met betrekking tot de huidige situatie, maar met gevoelens van machteloosheid en radeloosheid komt men natuurlijk niet ver.

Ook de commissie wil zich natuurlijk niet laten overheersen door zulke gevoelens. Het zou strijdig zijn met het door haar rapport bepleite gestaag werken aan geleidelijke internationale ordening op verschillende terreinen, bij stukjes en beetjes, als noodzakelijk proces, als begaanbare weg, ook — niet alleen — om de bewapeningswedloop onder controle te krijgen. Zulke gevoelens spelen wel een grote rol in de Nederlandse discussie en leiden dikwijls tot ook wel in onze fractie gehoorde uitspraken als: er is op het gebied van de wapenbeheersing niets bereikt.

Ik vind zulke uitspraken aantoonbaar in strijd met de werkelijkheid en politiek gevaarlijk omdat zij tot passiviteit of illusionistisch escapisme kunnen leiden. Maar zelfs al zou 'niets bereikt' zijn, dan nog is het noodzakelijk en een opdracht voort te gaan op die moeizame weg van wapenbeheersing, wetend dat dit een moeizaam en langdurig proces is. Een proces — en ik wag nu maar eens een definitie — van

regulering van strijdkrachten en bewapening, door middel van wederzijdse overeenstemming tussen twee of meer tegenover elkaar staande en elkaar wantrouwende staten of statengroeperingen, met het doel — in een bewapende wereld en ondanks voortdurende conflicten — oorlog te voorkomen, de internationale stabiliteit te vergroten en de internationale betrekkingen meer voorspelbaar te maken. Het is géén ontwapening, al kan het wapenvermindering inhouden en moet het ook gericht zijn op evenwichtige verhoudingen op lager niveau.

Het CDA heeft nu achtereenvolgens drie verschillende commissies aan het woord gelaten met betrekking tot het voeren van

een beleid voor veiligheid en vrede, met inbegrip van de kernwapenproblematiek: de commissie-Kremer, de commissie-Neuman en nu de commissie-Donner. Hun rapporten verschillen sterk in opzet en karakter. Maar in wezen zijn zij tot dezelfde politieke basisconclusies gekomen. Daarmee is natuurlijk niet iederéén tevreden. Maar CDA-bestuur, op die drie rapporten moet wel een concreet en duidelijk beleid gebouwd kunnen worden. Partij en land vragen spijkers met koppen. Ook daarmee zal niet iedereen tevreden zijn. Maar: 'vluchten kan niet meer'!

